
KONEC FILOZOFIJE IN NALOGA MIŠLJENJA

34 Iz naslova zveni poskus osmislitve, ki vztraja pri vpraševanju. Vprašanja so poti do odgovora. Td bi moralø, ko bi bilo dodeljeno, obstajati v neki premeni mišljenja, ne v kaki izjavi o stanju stvari.

Tekst, ki sledi, spada v neki večji sklop. Gre za poskus, lotevamo se ga zmerom znova že od 1930, izvirneje zastaviti vprašanje Biti in časa. To pomeni: podvreči nastavek vprašanj iz Biti in časa imanentni kritiki. S tem bi moralo postati očitno, kako kritično vpraševanje, ki naj bo stvar mišljenja, nujno in stalno spada v mišljenje. Zaradi tega se bo naslovna naloga Biti in časa spremenila.

Vprašujemo se:

1. Koliko je filozofija v sedanji epohi že prišla do svojega konca?
 2. Katera naloga je mišljenju prihranjena na koncu filozofije?
-

1. Koliko je filozofija v sedanji epohi že prišla do svojega konca?

Filozofija je metafizika. Ta misli bivajoče v celoti - svet, človeka, Boga - glede na bit, glede na sopripadnost bivajočega (v) biti. Metafizika misli bivajoče kot bivajoče na način utemeljujočega predstavljanja. Kajti bit bivajočega se od začetka filozofije in z njim kaže kot temelj (arché, áition, počelo). Temelj je tisto, od koder bivajoče v svojem nastajanju, minevanju in ostajanju kot spoznatljivo, obravnavano, obdelano je to, kar kot takšno je in kakor je. Bit kot temelj privaja bivajoče v njegovo vsakokratno prisostvovanje. Temelj se kaže kot prisotnost. Njena pričujočnost je v tem, da vsakokratno na svoj način prisotno proizvaja v prisotnost. Glede na dani vtisk prisotnosti ima temelj karakter utemeljevanja, kot omogočanje predmetnosti predmetov, kot dialektično posredovanje gibanja absolutnega duha, historičnega produkcijskega procesa, kot vrednote postavlajoča volja do moči.

Značilnost metafizičnega mišljenja, ki bivajočemu utemeljuje temelj, je, da, izhajajoče iz prisotnega, tega predstavlja v njegovi prisotnosti in ga tako razstavlja kot utemeljenega v njegovem temelju.

35

Kaj pomeni govor o koncu filozofije? Konec nečesa prehitro razumemo v negativnem smislu, kot golo prenehanje, kot izostanek nekega napredovanja, če ne celo kot propad in nezmožnost. V nasprotju s tem pa govor o koncu filozofije pomeni dovršitev metafizike. A dovršitev ne pomeni popolnosti, tako da bi morala filozofija ob svojem koncu doseči najvišjo popolnost. Ne manjka nam samo vsakršno merilo, ki bi nam dovoljevalo, da bi popolnost neke epohe metafizike ocenjevali glede na kako drugo. Sploh nimamo pravice, da bi ocenjevali na tak način. Platonovo mišljenje ni popolnejše od Parmenidovega. Heglova filozofija ni popolnejša od Kantove. Vsaka epoha filozofije ima lastno nujnost. Da neka filozofija je, kar je, moramo preprosto priznati. Saj vendar ne gre, da bi eni dajali prednost pred drugo, kakor je to možno glede različnih svetovnih nazorov.

Stari pomen naše besede "konec" pomeni isto kot kraj: "od enega konca do drugega" pomeni: od enega kraja do drugega. Konec filozofije je kraj, tisti, na katerem se zbere v svoji skrajni možnosti celotno njene zgodovine. Konec kot dovršitev pomeni to zbranstvo.

V vsej zgodovini filozofije je odločilno (massgebend: merodajno), četudi se njegov lik spreminja, Platonovo mišljenje. Metafizika je platonizem. Nietzsche je svojo filozofijo označil kot preobrnjeni platonizem. S preobratom metafizike, ki ga je izvršil že Karl Marx, je dosežena skrajna možnost filozofije. Prišla je do svojega konca. Kolikor še poskušajo s filozofskim mišljenjem, prihaja le do epigonskih renesans in njenih odtenkov. Torej konec filozofije vendarle pomeni prenehanje njenega načina mišljenja? Skleniti to bi bilo preuranjeno.

36 Konec kot dovršitev je zbranstvo v skrajnih možnostih. Na te mislimo preozko, dokler pričakujemo le razvijanje novih filozofij v doslednejšem stilu. Pozabljamo, da se je že v razdobju grške filozofije pokazala odločilna poteza filozofije: gre za izoblikovanje znanosti znotraj obzorja, ki ga je razprla filozofija. Izoblikovanje znanosti pomeni obenem njihovo odtrganje od filozofije in njihovo samostojno usmeritev. Tak potek spada k dovršitvi filozofije. Danes je njegov razplet v polnem teku na vseh področjih bivajočega. Kaže se kot gol razpad filozofije, v resnici pa pomeni ravno njeno dovršitev.

Zadošča, da opozorimo na samostojnost psihologije, sociologije, antropologije, na vlogo logike kot logistike in semantiko. Filozofija postaja empirična znanost o človeku, o vsem, kar lahko za človeka postane izkustveni predmet njegove tehnike, s katero se umešča v svetu, ko ga na najrazličnejše načine obdeluje in predeluje. Vse to se povsod dogaja na podlagi in po merah znanstvene razklenitve posameznih območij bivajočega.

Ni potrebno profetstvo, da bi spoznali, kako bo položaj znanosti kaj kmalu določala in krmilila nova temeljna znanost, imenovana kibernetika.

Ta znanost ustreza človeku kot delujočemu družbenemu bitju. Kajti to je teorija o krmiljenju možnega načrtovanja in upravljanja človeškega dela. Kibernetika pretvarja jezik v komunikacijsko sredstvo. Umetniške veščine postajajo krmiljeno-krmilni instrument informiranja.

Razvitje filozofije v samostojne, a medsebojno čedalje bolj odločno komunicirajoče znanosti, pomeni legitimno dovršitev filozofije. V sedanji epohi je filozofija prišla do konca. Svoje mesto je dobila v znanstvenosti družbeno delujočega človeka. Temeljna poteza te znanstvenosti pa je njena kibernetična, tj. tehnična narava. Bržkone potreba, da bi tematizirali moderno tehniko, umira v enaki meri, v kakršni tehnika čedalje bolj odločilno oblikuje in usmerja svetovne pojave ter položaj človeka v njih.

Znanosti bodo vse, kar v njihovi zgradbi še spominja na filozofsko poreklo, razložile z znanstvenimi pravili, se pravi na tehniški način. Kategorije, na katere je pri razčlenitvi in obmejitvi svojega predmetnega področja vezana vsaka znanost, razume ta instrumentalno, kot delovne hipoteze. Njene resničnosti ne merimo le z učinki, ki jih povzroči njena uporaba v raziskovalnem procesu. Znanstveno resnico izenačujemo z učinkovitostjo učinkov.

To, kar je v toku svoje zgodovine, mestoma in na nezadosten način, poskušala filozofija, namreč izpostaviti ontologije vselejšnjih območij bivajočega (narave, zgodovine, prava, umetnosti), so znanosti zdaj prevzele kot svojo nalogo. Njihov interes je usmerjen k teoriji vsakokratnih nujnih strukturnih pojmov danega predmetnega področja. "Teorija" pomeni zdaj supozicijo kategorij, ki jim pripada le kibernetična funkcija brez kakršnegakoli ontološkega smisla. Zavladala sta operacionalnost in modelnost predstavljajoče-računajočega mišljenja.

Toda ob neobhodni supoziciji svojih področnostnih kategorij znanosti še zmerom govorijo o biti bivajočega. Le da tega ne povedo.

Svoje filozofsko poreklo sicer lahko zanikajo, ne morejo pa ga zavreči. Kajti iz znanstvenosti znanosti še zmerom zveni to, da imajo filozofski rojstni list.

Konec filozofije se kaže kot triumf upravljajočega krmiljenja znanstveno-tehničnega sveta in temu svetu ustrezajoče družbene ureditve. Konec filozofije pomeni začetek v zahodno-evropskem mišljenju utemeljene svetovne civilizacije.

Toda ali konec filozofije v smislu njenega razpleta v znanostih pomeni že tudi popolno udejanitev vseh možnosti, znotraj katerih je nastanjeno mišljenje filozofije? Ali pa ima mišljenje poleg naznačene poslednje možnosti (razpad filozofije na tehničirane znanosti) še neko prvotno možnost, iz katere je mišljenje filozofije sicer moralo izhajati, a je kot filozofija ni moglo zares skusiti in privzeti?

Če je tako, bi morala biti mišljenju v zgodovini filozofije, od njenega začetka do konca, na prikrit način prihranjena še neka naloga, ki ni dostopna ne filozofiji kot metafiziki ne iz nje izvirajočim znanostim. Zato se vprašujemo:

2. Katera naloga je mišljenju prihranjena na koncu filozofije?

Že misel na tako nalogo mišljenja se zdi tuja. Mišljenje, ki ne more biti niti metafizika niti znanost?

Naloga, ki se je filozofiji zaprla že na njenem začetku, celo z njenim začetkom in se ji je zato v naslednjih dobah nenehno in čedalje bolj odtegovala?

Naloga mišljenja, ki vključuje - tako kaže - ugotovitev, da filozofija ni dorasla stvari mišljenja in je zato postala zgodovina golega propadanja?

Ne prihaja tu do besede nadutost, ki se hoče postaviti celo nad veličino filozofskih mislecev?

Ta pomislek se vsiljuje. A ga je lahko odstraniti. Kajti vsakršen poskus, da bi dobili vpogled v domnevajočo nalogo mišljenja, se mora ozirati na celoto zgodovine filozofije; ne samo to, prisiljen je celo najpoprej premisliti zgodovinskost tega, kar je filozofiji podelilo neko možno zgodovino.

Že zaradi tega domnevajoče mišljenje nujno ostaja za veličino filozofov. Je šibkejše od filozofije. Šibkejše tudi zaradi tega, ker je temu mišljenju še v večji meri kot filozofiji odvzeto tako neposredno kot tudi posredno učinkovanje v tehnično-znanstveno vkalupljeni javnosti industrijske dobe.

Šibkejše pa ostaja domnevajoče mišljenje predvsem zaradi tega, ker ima njegova naloga le pripravljalni značaj, nikakor pa ne utemeljuječega. Zadovoljuje se z vzbuditvijo pripravljenosti človeka za možnost, katere obris ostaja v temi, katere prihod je negotov.

Mišljenje se mora šele učiti, kako se spustiti v to, kar je ohranjeno in prihranjeno za mišljenje, v tem učenju pa pripravlja lastno premeno.

Pri tem je mišljena možnost, da bi svetovna civilizacija, ki se šele začinja, nekoč prestala tehnično-znanstveno-industrijsko vkalupljenost kot edini kriterij človekovega prebivanja na svetu - sicer ne iz sebe same in po sebi sami, pač pa iz pripravljenosti človeka na narek, ki neprestano, če ga slišimo ali ne, narekuje v še ne odločeni usodi človeka. Enako negotovo je, ali bo svetovna civilizacija kmalu in naglo razrušena ali pa se bo utrjevala v dolgem trajanju, ki se ne opira na nekaj trajnostnega, trajanju, ki se umešča v nenehnem zamenjavanju vselej najnovejšega.

Domnevajoče pripravljalno mišljenje ne želi in ne more napovedovati prihodnosti. Le sedanjosti skuša dopovedati nekaj, kar je bilo

povedano, vendar pa ne posebej mišljeno, že davno ali prav na začetku filozofije in zanj. Tokrat se tega lahko dotaknem le na kratko. Pri tem nam bo v pomoč kažipot, ki nam ga nudi filozofija.]

Če se vprašujemo o nalogi mišljenja, tedaj to v obzorju filozofije pomeni: opredeliti tisto, kar zadeva mišljenje, kar je za mišljenje še sporno, sporen primer. To pomeni v nemški govorici beseda "Sache". Imenuje to, s čimer ima v pričujočem primeru opravka mišljenje, v Platonovi govorici tó prâgma autó (glej Sedmo pismo 341 c 7).

V novejšem času pa je filozofija sama po sebi mišljenje izrecno pozvala "k stvari sami". Navedimo dva primera, katerima se dandanes posveča posebna pozornost. Ta klic "k stvari sami" zveni iz "Predgovora", ki ga je Hegel postavil na začetek svojega dela "Sistem znanosti, Prvi del: Fenomenologija duha", ki je izšlo 1807. To ni predgovor k fenomenologiji, marveč k "Sistemu znanosti", k celoti filozofije. Klic k "stvari sami" je namenjen navsezadnje, to pa pomeni: glede na stvar samo, najpoprej "Znanosti logike".

V klicu "k stvari sami" je naglas na "sami". Klic ima najpoprej pomen obrambe. Zavrtnjeni so neprimerni odnosi do stvari filozofije. Vanje spada golo govoričenje o smotru filozofije, pa tudi golo poročanje o rezultatih filozofije. Ne eno ne drugo ne tvori dejanske celote filozofije. Celota se pokaže le in zgolj v njenem postajanju. To pa se dogaja v razgrinjajočem predstavljanju stvari. V predstavljanju postaneta tema in metoda identični. Pri Heglu se ta identiteta imenuje: misel. V njej se pokaže stvar filozofije "sama". Vendar pa je ta stvar zgodovinsko določena: subjektiviteta. Descartesovski ego cogito je tisto, pravi Hegel, s čimer filozofija prvič stopi na trdna tla, kjer se lahko udomi. Če ego cogito kot odlikovani subiectum ni nič drugega kot fundamentum absolutum, potem to pomeni: Subjekt je v zavest prestavljeni hypokeimenon, resničnostno prisotno, ki se v tradicionalni govorici precej nejasno imenuje substanca.

Ko Hegel v Predgovoru (Hoffmeisterova ed., str. 19) obrazloži, da je treba "resnično (filozofije) zapopasti in izraziti ne samo kot substanco, ampak tudi kot subjekt", to pomeni: Bit bivajočega, prisotnost prisotnega je šele tedaj očitno in s tem popolna prisotnost, ko si kot taka sama sebi postane navzoča v absolutni ideji. Od Descartesa dalje pa idea pomeni: perceptio. Postajanje biti v samo sebe se dogaja prek spekulativne dialektike. Gibanje misli, metoda, je šele stvar sama. Klic "k stvari sami" terja ustrezno metodo filozofije.

Kaj pa je stvar filozofije, to velja kot odločeno že vnaprej. Stvar filozofije kot metafizike je bit bivajočega, njegova prisotnost v liku substancialitete in subjektivitete.

Sto let kasneje klic "k stvari sami" znova zaznamo v Husserlovi razpravi Filozofija kot stroga znanost. Izšla je v prvem zvezku časopisa Logos iz leta 1910/11 (str. 289). Klic ima najpoprej spet obrambni pomen. A je naravnan drugam kot pri Heglu. Zadeva naturalistično psihologijo, ki zagotavlja, da je prava znanstvena metoda za raziskovanje zavesti. Kajti ta metoda vnaprej zapira dōstop do fenomenov intencionalne zavesti. Obenem pa je klic "k stvari sami" naravnan zoper historicizem, ki se je zgubljal v razpravah o položaju filozofije in v razčlenjevanju tipov filozofskih svetovnih nazorov. O tem Husserl v raprtem tisku pravi (prav tam, str. 340): "Nagib raziskovanja mora izhajati iz stvari in problemov, ne pa iz filozofij."

In katera je stvar filozofskega raziskovanja? Glede na isto izročilo je to tako za Husserla kot za Hegla subjektiviteta zavesti. "Kartezijanske meditacije" za Husserla niso bile le tema njegovih pariških predavanj februarja 1929, ampak je njihov duh spremljal strastni tok njegovih filozofskih raziskav ves čas, od Logičnih raziskav pa do konca. Tako v njegovem negativnem kot pozitivnem pomenu velja klic "k stvari sami" utrditvi in izdelavi metode, velja filozofskemu postopku, prek katerega stvar sama šele lahko pride od izkazljive danosti. Za Husserla "princip vseh principov" v prvi vrsti ni vsebinski, marveč

metodični princip. Husserl je v delu "Ideje o čisti fenomenologiji in fenomenološki filozofiji", ki je išlo 1913, posvetil določitvi "principa vseh principov" poseben paragraf (paragraf 24). Ob tem principu, pravi Husserl (prav tam, str. 44), "si ne moremo zamisliti teorije, ki bi nas lahko zmedla".

"Princip vseh principov" se glasi:

"Vsako izvorno dano zrenje (je) pravi izvir spoznanja, vse, kar se nam izvorno (tako rekoč v svoji telesni dejanskosti) nudi z 'intuitio', moramo preprosto sprejeti, kot kar se daje, a tudi le v mejah, v kateih se tu daje..."

42 "Princip vseh principov" vsebuje tezo o prednosti metode. Ta princip odloča o tem, katera stvar edino lahko zadosti metodi. "Princip vseh principov" terja kot stvar filozofije absolutno subjektiviteto. Transcendentalna redukcija nanjo daje in zagotavlja možnost, da subjektiviteto, prek nje pa objektiviteto vseh objektov (bit bivajočega) utemeljimo z njeno veljavno zgradbo in sestavo, se pravi z njeno konstitucijo. Tako se transcendentalna subjektiviteta izkaže kot "edino absolutno bivajoče" (Formalna in transcendentalna logika, 1929, str. 24). Iste vrste kot bit tega absolutno bivajočega, se pravi iste vrste kot filozofiji najbolj lastna stvar, je tudi transcendentalna redukcija kot metoda "univerzalne znanosti" o konstituciji biti bivajočega. Metoda se ne samo ravna po stvari filozofije. K stvari ne spada le kot ključ h ključavnici. Marveč spada v stvar, saj je "stvar sama". Če bi se hoteli vprašati, od kod pa tedaj "princip vseh principov" dobiva svojo neomajno pravico, bi se odgovor moral glasiti: iz transcendentalne subjektivitete, ki je kot stvar filozofije že predpostavljena.

Obrazložitev klika "k stvari sami" smo si izbrali kot kažipot. Privedel naj bi nas do poti, ki nas vodi do opredelitve naloge mišljenja na koncu filozofije. Do kam smo prišli? Do vpogleda, da je za klic "k stvari sami" že vnaprej fiksirano, kaj je tisto, kar filozofijo zadeva kot

njena stvar. Z vidika Hegla in Husserla - in ne le z njunega - je stvar filozofije subjektiviteta. Za ta klic ni sporna stvar kot taka, marveč njeno predstavljanje, prek katerega se unavzoči. Heglova spekulativna dialektika je gibanje, s katerim pride stvar kot taka do sebe same, do njej pripadajoče prezence. Husserlova metoda naj bi stvar filozofije privedla do končno veljavne izvorne danosti, se pravi: do njej lastne prezence.

Obe metodi se razlikujeta, kar se da. Toda stvar sama, ki naj bi ju predstavili, je ista, četudi skušena na različna načina.

A kaj nam te ugotovitve pomagajo pri poskusu, da bi ugledali naloge mišljenja? Dokler ostajamo zgolj pri golih obrazložitvah klica, nam ne pomagajo nič. Velja pa se vprašati, kaj ostaja v klicu "k stvari sami" nemišljeno. Če se vprašamo na ta način, lahko postanemo pozorni na to, kako se nekaj prikriva prav tam, kjer je filozofija svojo stvar privedla do absolutnega vedenja in končno veljavne evidence.

A kaj ostaja nemišljeno tako v stvari filozofije kot v njeni metodi? Spekulativna dialektika je eden izmed načinov, kako stvar filozofije prihaja k videznosti, iz sebe same za sebe samo in se tako unavzočuje. To prihajanje k videznosti se neogibno dogaja v neki svetlobi. Le iz nje se lahko kaže, tj., ima videz tisto, kar prihaja k videznosti. Svetloba pa je s svoje strani oprta na nekaj odprtega, prostega, da ga sem in tja, zdaj pa zdaj lahko razsvetli. (Svetloba se odigrava v odprtem in se tu spopada s temo.) Kjerkoli se neko prisotno srečuje z drugim prisotnim oziroma mu le biva nasproti, a tudi tam, kjer se spekulativno zrcali v drugem kot pri Heglu, že vlada odprtost, je v igri področje prostosti. Edino ta odprtost tudi pohodu spekulativnega mišljenja dovoljuje prehod skozi to, kar misli.

Tej odprtosti, ki dovoljuje možno dopustitev videznosti in kazanja, pravim jasnina. Nemška beseda "Lichtung" je, jezikovno zgodovinsko, prevedena izposojenka francoske clairiere. Tvorjena je glede na starejši besedi "Waldung" in "Feldung".

V izkustvu razlikujemo gozdno jaso od strnjene gozda, ki se v starejši govorici imenuje "Dickung" (goščava). Substantiv "Lichtung" (jasnina) zvajamo na verbum "lichten" (jasniti). Adjektiv "licht" (jasen) je ista beseda kot "leicht" (lahk). Nekaj razjasniti pomeni: napraviti nekaj lahko, prosto in odprto, npr. sprostiti (od dreves) neko mesto v gozdu. Tako nastalo prostostno je jas(nin)a. Jasno v pomenu prostega in odprtega nima niti jezikovno niti stvarno ničesar skupnega z adjektivom "licht" (lučen), ki pomeni "hell" (svetel). Na to moramo biti pozorni pri razliki med jasnino in lučjo. Obenem pa obstaja možnost stvarne sovisnosti med obema. Luč namreč vdre v jasnino, v njeno odprtost in v njej dopusti igro svetlobe in teme. Vendar pa nikakor ne ustvarja šele luč jasnine, marveč ta, luč, predpostavlja jasnino, odprtost, prosto ne le za svetlobo in temo, ampak tudi za zvok in nezvok, zven in izzvenetje. Jasnina je tisto odprto za vsakršno prisotno in odsotno.

44 Za mišljenje je nujno, da smo na stvar, ki smo ji tu rekli jasnina, posebej pozorni. Pri tem ne gre za to, da bi, kakor bi se sprva lahko zdelo, iz golih besed, npr. iz "jasnine", izvlekli zgolj kake predstave. Marveč velja biti pozoren na edinstveno stvar, ki je stvari ustrezno poimenošana z imenom "jasnina". To, kar beseda pomeni glede na tukaj mišljeno sovisnost, prosto odprtost, je, če naj uporabimo neko Goethejevo besedo, "prafenomen". Morali bi reči: pra-stvar (Ursache: vzrok). Goethe pripominja Maksime in refleksije (n. 993): "Samo ne iščimo ničesar za fenomeni: sami učijo." To pomeni: Fenomen sam, v pričujočem primeru jasnina, nam zastavlja nalogo, da si od nje, vprašujoč jo, pustimo poučiti, se pravi, da si pustimo povedati.

Temu ustrezno se mišljenje bržkone ne bi smelo plašiti nekega dne postaviti vprašanje, ali ni prav jasnina, prosta odprtost, tisto, kjer je vse zbirajoči, shranjujoči kraj čistega prostora in ekstatičnega časa ter vsega v njiju pri-in-odsotnega.

Tako kakor spekulativno-dialektično mišljenje je tudi izvorna intuicija s svojo evidenco vpeta v že vladajočo odprtost, jasnino. Evidentno je neposredno uvidljivo. Evidentia je beseda, s katero je Cicero prevedel, tj. prestavil v latinščino, grško henárgeia. Henárgeia, iz katere zveni isti koren kot iz argentum (srebro), pomeni to, kar se svetli iz sebe samega in se tako pokaže v luči. V grški govorici ni govora o akciji gledanja, o videre, marveč o tistem, kar se svetli in videzno kaže. Videzno kaže pa se lahko samo, če je odprtost že tu. Jasnine, odprtosti ne ustvari šele žarek luči, jo le premeri. Edinole takšna odprtost sploh šele dopušča dajanje in sprejemanje, dopušča evidenci tisto prostost, v kateri se lahko zadržujeta in v kateri se morata gibati.

Vsakršno filozofsko mišljenje, ki izrecno ali pa ne izrecno sledi klicu "k stvari sami", je v svoji hoji, s svojo metodo že pripuščeno v prostost jasnine. Vendar pa filozofija o jasnini ne ve ničesar. Filozofija sicer govori o luči uma, ni pa pozorna na jasnino biti. Lumen naturale, luč uma, le razsvetli odprto. Jasnino sicer zadeva, vendar je ne tvori, marveč jo potrebuje, da bi v jasnini prisotno sploh lahko osvetlila. To ne velja le za filozofsko metodo, ampak tudi in celo predvsem za stvar filozofije, namreč za prisotnost prisotnega. Tega, kolikor je tudi v subjektiviteti vselej mišljen subiectum, hypokeímenon, tisto, kar je že predležeče, torej prisotno v njegovi prisotnosti, tu ne moremo podrobneje prikazati. Glede tega glej Heidegger, Nietzsche II (1961), str. 429 in naprej.

Bodimo zdaj pozorni na nekaj drugega. Naj prisotno izkusimo, dojamemo in predstavimo ali pa ne, prisotnost je kot vztrajanje v odprtem, vselej vpeta v že vladajočo jasnino. Tudi odsotno ne more biti kot tako, če v prostosti jasnine ni kot prisostvujoče.

Vsa metafizika, skupaj s svojim nasprotnikom, pozitivizmom, govori v Platonovi govorici. Temeljna beseda njegovega mišljenja, se pravi predstavitve biti bivajočega, se glasi eídōs, idéa: izgled, v katerem se kaže bivajoče kot tako. Izgled pa je način prisotnosti. Ni izgleda brez

luči - to je spoznal že Platon. Vendar pa ni ne luči ne svetlobe brez jasnine. Potrebuje jo celo tema. Kako bi sicer lahko zašli v temo in jo potem prebrodili? Vendar pa v filozofiji jasnina, ki vlada v biti, v prisotnosti, ostaja, kot taka nemišljena; četudi se je na njenem začetku o jasnini govorilo. Kje se je to zgodilo in pod katerim imenom? -21

Odgovor:

V miselni Parmenidovi pesnitvi, ki je, kolikor vemo, prvi posebej razmišljal o biti bivajočega in ki še danes, četudi ga ne slišijo, govori skozi znanosti, na katere je razpadla filozofija.

Parmenid je bil takole nagovorjen:

... hreó dé se pánta pythésthai
emèn Aleheíes eykykléos atremès çtor
edè broton dóxas, taísonkéni pístis alethés.

fragment I, 28 in naprej

“skusiti pa moraš vse:
tako neskritosti, polnookroglo, nedrhteče srce
kot tudi prepričanja smrtnikov, ki niso zmožni
zaupanja v neskrito.”

Imenovana je bila Alátheia, Neskritost. Polnookrogla se imenuje, ker se vrti v obodu kroga, na katerem sta začetek in konec vselej ista. Pri tem vrtenju ni nikakršne možnosti zvrtenja, zakritja ali zaitja. Misleči človek bo torej skusil nedrhteče srce neskritosti. Kaj pomeni govor o nedrhtečem srcu neskritosti? Pomeni njega samega v tistem, kar je njegovo najbolj lastno, pomeni kraj tišine, ki ima v sebi zbrano tisto, kar šele dopušča neskritost. To je jasnina odprtega. Sprašujemo se: Odprtosti za kaj? Omenili smo že, da pot mišljenja,

tako spekulativnega kot intuitivnega, potrebuje premerljivo jasnino. V njej pa počiva tudi možna videznost, se pravi samo možno prisostvovanje prisotnega.

Tisto, kar neskritost dopušča pred vsem drugim, kot prvo, je pot, po kateri se mišljenje približa nečemu in ga zazna: hopos éstin... éinai: da prisostvovanje prisostvuje. Jasnina najprej vsemu dopušča možnost poti do prisotnosti in dopušča možno prisostvovanje te same. Alétheia, neskritost: misliti si jo moramo kot jasnino, ki šele dopušča bit in mišljenje, njuno prisostvovanje drugega ob drugem in za drugega. Mirno srce jasnine je kraj tišine, iz katerega se šele daje nekaj takega, kot je možnost sopripadnosti biti in mišljenja, tj. prisotnosti in dojemanja.

V tej povezanosti temelji možna zahteva po obvezujočnosti mišljenja. Brez tega predhodnega izkustva alétheie kot jasnine ostaja vsako govorjenje o obvezujočnosti ali neobvezujočnosti mišljenja brez tal. Od kod ima svojo obvezujočnost Platonova določitev prisotnosti kot idé. Glede na kaj je obvezujoča izpostavitev prisostvovanja kot énergie pri Aristotelu?

47

Teh vprašanj, v filozofiji na čuden način vselej opuščeni, sploh ne moremo postaviti, dokler ne izkusimo, kar je moral izkusiti Parmenid: alétheia, neskritost. Poti do nje so glede na pot, po katerih se morajo preganjati prepričanja smrtnikov, različne: alétheia ni nič smrtnega, ravno tako ne, kot to ni smrt.

Če ime alétheia trdovratno prevajam z neskritost, se to ne dogaja na ljubo etimologiji, marveč zaradi stvari, ki jo je treba premisliti, če naj ustrezno stvari mislimo to, kar se imenuje bit in mišljenje. Neskritost je kot element, v katerem so dani in bit in mišljenje in njuna sopripadnost. Alétheia je na začetku filozofije sicer mišljena, toda v času, ki je sledil, je filozofija kot take ni mislila. Kajti od Aristotela naprej je stvar filozofije kot metafizike ontoteološko misliti bivajoče kot tako.

Če pa je tako, tudi ne moremo presoditi, ali filozofija na nekaj ni bila pozorna, ali je nekaj zamudila in je zato udarjena z nekim bistvenim mankom. Kazanje na nemišljeno filozofijo ni kritika filozofije. Če že je potrebna kaka kritika, potem bi se morala prej nanašati na poskus, ki od Biti in časa dalje postaja vse bolj nujen, namreč vprašati na koncu filozofije po možni nalogi mišljenja. Kajti alétheia tu ni več prevajana z običajnim imenom, z besedo "resnica"? Odgovor se mora glasiti:

Dokler resnico razumemo v tradicionalnem "naravnem" smislu kot ob bivajočem izpričano soglašanje spoznavanja z bivajočim in dokler razlagamo resnico kot gotovost vedenja o biti, alétheie, neskritosti v smislu jasnine ne smemo enačiti z resnico. Saj šele alétheia, neskritost, mišljena kot jasnina, dopušča možnost resnice. Kajti resnica sama je, tako kot sta bit in mišljenja, lahko le v elementu jasnine to, kar je. Evidenca, gotovost katerekoli stopnje, veritas glede na katerokoli vrsto verificiranja, se vselej že z njo gibljejo v območju vladajoče jasnine.

48

Alétheia, neskritost, mišljena kot jasnina prisotnosti, še ni resnica. Je tedaj alétheia manj od resnice? Ali pa je več, ker šele dopušča resnico kot adaequatio in certitudo, ker ni prisotnosti in unavzočevanja zunaj območja jasnine?

To vprašanje ostaja mišljenju prepuščeno kot naloga. Mišljenje mora premisliti, ali si takšno vprašanje, dokler misli filozofsko, se pravi v strogo metafizičnem smislu in vprašuje po prisotnem le glede na njegovo prisotnost, sploh lahko postavi.

Nekaj je jasno v vsakem primeru: Vprašanje o alétheia, o neskritosti kot taki, ni vprašanje o resnici. Zato ni bilo stvari primerno in potemtakem napačno, če smo alétheia v smislu jasnine poimenovali z resnica. Govorjenje o "resnici biti" ima svoj upravičen smisel v Heglovi Znanosti logike, kajti resnica tu pomeni gotovost absolutnega vedenja. A Hegel se ne vpraša, kakor tudi Husserl in vsa

metafizika ne, po biti kot biti; ne postavi vprašanja, kako da prisotnost kot taka sploh lahko obstaja. Obstaja le, če vlada jasnina. Alétheia, neskritost jasnino sicer imenuje, ni pa mišljena kot taka.

Naravni pojem resnice ne pomeni neskritosti, tudi v grški filozofiji ne. Pogosto in po pravici poudarjajo, da že Homer besedo alethés vselej uporablja glede na verba dicendi, izjavljanje in zato v smislu pravilnosti in zanesljivosti, ne v smislu neskritosti. A to napotilo pomeni predvsem to, da si niti pesnik niti vsakdanja govorica, kaj šele filozofija, niso zastavili naloge, vprašati se, če ni edinole element jasnine prisotnosti tisti, ki dopušča resnico, se pravi pravilnost izjavljanja.

Glede na to vprašanje moramo priznati, da je bila alétheia, neskritost v smislu jasnine prisotnosti, skušena takoj in le kot orthótes, kot pravilnost predstavljanja in izjavljanja. Tedaj pa tudi trditev o bistveni premeni resnice, se pravi iz neskritosti v pravilnost, ne drži. Namesto tega moramo reči: Alétheia, kot jasnina prisotnosti ter unavzočevanje v mišljenju in rekanju, je takoj obravnavana z vidika homiiosis in adaequatio, se pravi z vidika prienačenja v smislu soglašanja predstavljanja in prisotnega.

49

Prav takšen postopek pa sili k vprašanju: Kako da se naravnemu izkustvu in rekanju prikazuje alétheia, neskritost, le kot pravilnost in zanesljivost? Je to zaradi tega, ker je človekovo ekstatično zadržavanje v odprtosti prisostvovanja obrnjeno le k prisotnemu in pričujočemu unavzočevanju prisotnega? A kaj pomeni to drugega, kakor da ostajata s tem neopaženi prisotnost kot taka in še prav posebno njo dopuščajoča jasnina? Skušeno in mišljeno je le tisto, kar alétheia kot jasnina dopušča, ne pa to, kar je kot taka.

To ostaja zakrito. Se to dogaja po naključju? Se dogaja zgolj zaradi nemarnosti človeškega mišljenja? Ali pa se dogaja, ker k a-létheia spada léthe, samozakrivanje, skritost, ne kot kak goli dodatek, ne tako kakor senca k luči, marveč kot srce alétheie? Tako da v tem

samoskrivanju jasnine prisotnosti vlada tudi tista skrinja dopuščanja, iz katere je šele dopuščena neskritost in se prisotno tako lahko prikazuje v svoji prisotnosti.

Če pa bi bilo tako, tedaj jasnina ne bi bila gola jasnina prisotnosti, marveč jasnina skrivajoče se prisotnosti, jasnina skrivajočega se dopuščanja.

Če bi bilo tako, bi tedaj šele s takšnimi vprašanji stopili na pot naloge mišljenja na koncu filozofije?

Toda ali ni vse to le neutemeljena mistika ali celo slaba mitologija, v vsakem primeru pa škodljiv iracionalizem, zanikanje racija?

50 Vprašujem za nazaj: kaj pomeni ratio, noûs, noeîn, dojemanje? Kaj pomenita temelj in princip in celo princip vseh principov? Ali to lahko vselej opredelimo na zadosten način, ne da bi alétheio skusili grško kot neskritost in jo potlej mislili, onstran grštva, kot jasnino samoskrivanja? Dokler ratio in racionalno ostajata glede svoje lastnosti vprašljiva, je brez temelja tudi govorjenje o iracionalizmu. Tehnično-znanstvena racionalizacija, ki obvladuje sedanje razdobje, se sicer legitimira vsak dan s svojimi čedalje bolj presenetljivimi in komaj še preglednimi efekti. Toda ti efekti ne povedo ničesar o tistem, kar sploh šele dopušča možnost racionalnega. Efekti dokazujejo pravilnost tehnično-znanstvene racionalizacije. Toda ali se razprtost tega, kar je, izčrpa v dokazljivem? Ne zapira ravno insistiranje pri dokazljivem poti do tega, kar je?

Morda obstaja mišljenje, ki je preudarnejše od nezadržnega bohotenja racionalizacij in napredujoče kibernetike. Bržkone je skrajno iracionalno prav to napredovanje.

Morda obstaja neko mišljenje zunaj razlike med racionalnim in iracionalnim, preudarnejše celo od znanstvene tehnike, preudarnejše in zato ob strani, brez efektov, obenem pa z lastno nujnostjo. Če se

sprašujemo po nalogi tega mišljenja, tedaj pod vprašaj ni postavljeno samo to mišljenje, ampak predvsem vpraševanje o njem.

Vsi še zmerom potrebujemo vzgojo v mišljenju, še poprej pa vedenje o tem, kaj pomenita v mišljenju vzgojenost in nevzgojenost. O tem dobimo namig pri Aristotelu, v IV. knjigi njegove Metafizike (1006 a in naprej). Glasi se: ἐστὶ γὰρ ἀπαίδευσια τὸ μὲν γιγνώσκειν τίνον δεῖ ζετέειν ἀπόδεικσιν καὶ τῖμον οὐ δεῖ. "Nevzgojeno je namreč ne videti, kdaj nujno potrebujemo dokaz za nekaj, kdaj pa ga ne potrebujemo."

Te besede terjajo skrben premislek. Kajti še zmerom ni odločeno, na kakšen način naj bi skusili tisto, kar ne potrebuje dokaza, da bi postalo dostopno mišljenju. Šta to dialektično posredovna je, oziroma izvorno dana intuicija ali pa noben od njiju? O tem lahko odloči le lastnost tistega, kar pred vsem drugim terja od nas, da ga pripustimo. A kako naj nam to odločitev omogoči, preden smo ga pripustili? V kakšnem krogu, in sicer neizbežno, se gibljemo tu?

Je to *eykykleos Alétheie*, polnookrogla neskritost sama, mišljena kot jasnina?

51

Se tedaj naslov naloge mišljenja namesto Bit in čas glasi: Jasnina in prisotnost?

A kako in od kod se daje (es gibt) jasnina? Kaj pomeni: se daje?

Naloga mišljenja bi bila torej opustitev dozdašnjega mišljenja zaradi opredelitve stvari mišljenja.
